

**แนวทางการแก้ไขความขัดแย้งกรณีการรื้อถอนมัสยิด
ในหนิงเซียและกานซูประเทศจีน**
**Conflict Solution Guidelines for Mosque Demolition
at Ningxia and Gansu in China**

เจริญชัย พรไพเราะเพชร

Charoenchai Pornpraipecth

สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Program in Comparative Religions, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Corresponding Author's Email: cha5411@hotmail.com

Received: October 23, 2024; **Revised:** December 9, 2024; **Accepted:** December 16, 2024

บทคัดย่อ

การรื้อถอนมัสยิดในหนิงเซียและกานซูประเทศจีนเป็นประเด็นสถานการณ์ปัจจุบันที่ซับซ้อนและละเอียดอ่อน ซึ่งสะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลจีนและชนกลุ่มน้อยมุสลิมในพื้นที่เหล่านี้ และความสัมพันธ์กับต่างประเทศ เพื่อส่งเสริมความเข้าใจและการอยู่ร่วมกันในความหลากหลายวัฒนธรรมและศาสนา จึงศึกษาข้อมูล วิเคราะห์เอกสาร และวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยแนวทางการแก้ไขความขัดแย้งมี 6 ประเด็น 1) แนวทางการเจรจาและการมีส่วนร่วมของชุมชน ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนมุสลิมในการตัดสินใจเกี่ยวกับการรื้อถอนมัสยิด อัตราร้อยละ 3.33 หรือคิดเป็นนัยสำคัญทางสถิติ 0.0333 ใช้แนวทางการเจรจาแบบร่วมมือ ด้วยหลักการจริยธรรมแบบสัมพันธ์นิยม และใช้สื่อสารมวลชนในการเผยแพร่ข้อมูลเชิงบวกและสนับสนุนความเข้าใจระหว่างวัฒนธรรม ผลการเจรจาและศาสนากิจ 2) การใช้กฎหมายและข้อบังคับ รัฐบาลควรดำเนินการตามกฎหมายที่ชัดเจนและเป็นธรรม โดยให้กระบวนการตรวจสอบและออกใบอนุญาตการสร้างมัสยิดเป็นไปอย่างโปร่งใสตามวัฒนธรรมจีน และควรเน้นการดำเนินการอย่างสันติ 3) การเคารพต่อวัฒนธรรมและศาสนาของชนกลุ่มน้อยมุสลิม คำนึงถึงความยืดหยุ่นของหลักศาสนาอิสลามซึ่งไม่ได้กำหนดรูปแบบตายตัวของสถาปัตยกรรมมัสยิด และเคารพเสรีภาพในการนับถือศาสนาตามรัฐธรรมนูญ นอกจากนี้ควรสนับสนุนการรวมตัวของชาวจีนมุสลิมเป็นสมาคมจีนอิสลามเพื่อให้เป็นองค์กรกลางในการประสานงาน 4) การสร้างและเสถียรอย่างมีคุณภาพ ปลุกฝังคุณสมบัติสำคัญ 7 ประการให้แก่ผู้สร้างและเสถียร ได้แก่ คุณธรรม ความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียว ปัญญาทางจิตวิญญาณ ความคิดสร้างสรรค์ ความพากเพียร ความคิดเชิงบวก และการมีญาณทัศน์ เพื่อส่งเสริมความเข้าใจและเคารพความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรม 5) การพัฒนาและฟื้นฟูวิถีชีวิตและจริยธรรม พื้นฟูพื้นที่มัสยิดหรือปรับปรุงสถานที่ให้เหมาะสมโดยไม่กระทบวิถีชีวิตของชาวมุสลิมในหนิงเซียและ กานซู สนับสนุนการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

ท่ามกลางความแตกต่างทางความเชื่อและสังคมอย่างเท่าเทียมกันและมีคุณค่า 6) การเฝ้าระวังและการประเมินผลโดยรัฐบาลจีน รัฐบาลจีนจัดระบบเฝ้าระวัง 3 รูปแบบ ได้แก่ เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ การควบคุมสื่อและประชาชน และการลงโทษทางสังคม ทุกคนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามกฎระเบียบนี้เพื่อความสะดวกและป้องกันการใช้ความรุนแรงในพื้นที่

คำสำคัญ: การจัดการความขัดแย้ง; การรื้อถอนมัสยิด; หินเฉียว; กานซู

Abstract

The approaches to resolving the conflict related to the demolition of mosques in Ningxia and Gansu, China, are complex and sensitive issues in contemporary society, reflecting the relationship between the Chinese government and Muslim minority groups, and international relations. The objectives of this study are to promote understanding and coexistence in a culturally and religiously diverse society and methodology by study employed documentary analysis and comparative analysis. There are six approaches to managing this conflict: 1. Approaches to Negotiation and Community Participation. Encouraging the participation of the Muslim community in decision-making regarding the demolition of mosques shows a rate of 3.33% or it is statistically significant at 0.0333, acknowledging that the problematic areas constitute only a small portion by using a collaborative negotiation approach based on the principles of ethical relativism and utilizes mass media to disseminate positive information and foster understanding between cultures, as well as to share the outcomes of dialogues and religious activities. 2. Enforcement of Laws and Regulations. The government should take clear and fair actions by ensuring that the process of inspecting and approving mosque construction is transparent and adheres to Chinese culture and should proceed in a peaceful manner. 3. Respect for the Culture and Religion of Minority Muslim Communities. Take into account the flexibility of Islamic principles, which do not prescribe a rigid architectural form for mosques and respect the freedom of religious practice as stipulated in the constitution. Furthermore, support should be given to the unification of Chinese Muslims into an Islamic Chinese association to serve as a central organization for coordination. 4. Creating and Consuming media effectively. To instill seven essential qualities in media creators and consumers, including ethics, a sense of unity, spiritual intelligence, creativity, perseverance, positive thinking, and insight to promote understanding and respect for religious and cultural diversity. 5. Development and Renewal of Lifestyles and Ethics. To revitalize mosque areas or improve facilities to be suitable without affecting the way of life of Muslims in Ningxia and Gansu and to support peaceful coexistence amidst the diversity of beliefs and societal norms in an equitable and valuable manner. 6. Monitoring and Evaluation by Chinese Government. The government implements a surveillance system in three forms: artificial intelligence technology, media control and public monitoring along with social sanctions. All individuals are involved in complying with these regulations to ensure peace and prevent violence in an area with

Keywords: Conflict Management; Mosque Demolition; Ningxia; Gansu

บทนำ

โลกปัจจุบันมีการเชื่อมโยงกันในลักษณะสังคมโลก ทำให้ประชาชนทั่วโลกมีความหลากหลายในด้านต่าง ๆ เช่น การเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ การศึกษา และสังคมที่มีหลายมิติ แบ่งออกเป็นสังคมพหุลักษณะ (Plural Society) และพหุวัฒนธรรม (Multicultural Society) โดยรวมถึงกลุ่มต่าง ๆ เช่น กลุ่มภาษา กลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มศาสนาหรือเชื้อชาติต่าง ๆ และกลุ่มชุมชน ซึ่งปรากฏอยู่ในหลายประเทศทั่วโลก ตามที่ Jack (2567) ได้กล่าวว่า ในโลกนี้มีทั้งหมด 193 ประเทศ ที่กระจายอยู่ใน 7 ทวีป มีจำนวนประชากรโลกนั้น 7,300 ล้านคน สัดส่วนประชากรที่นับถือศาสนาต่าง ๆ ในโลกนั้นแบ่งออกเป็นดังนี้: นับถือศาสนาอิสลามร้อยละ 23 ศาสนาคริสต์ร้อยละ 33 ศาสนาฮินดูร้อยละ 14 ศาสนาพุทธร้อยละ 7 ไม่นับถือศาสนาร้อยละ 10 และศาสนาอื่น ๆ ร้อยละ 13 นอกจากนี้ยังมีสถิติจากการสำรวจประเทศที่ประชากรส่วนใหญ่ไม่นับถือศาสนา ซึ่งมี 10 ประเทศที่มีประชากรไม่นับถือศาสนามากที่สุด ได้แก่ 1. ประเทศจีน มีประชากร 720 ล้านคน 2. ประเทศญี่ปุ่น มีประชากร 74 ล้านคน 3. ประเทศสหรัฐอเมริกา มีประชากร 62 ล้านคน 4. ประเทศเวียดนาม มีประชากร 28 ล้านคน 5. ประเทศเกาหลีใต้ มีประชากร 23 ล้านคน 6. ประเทศรัสเซีย มีประชากร 21.19 ล้านคน 7. ประเทศเยอรมนี มีประชากร 21.15 ล้านคน 8. ประเทศฝรั่งเศส มีประชากร 20.8 ล้านคน 9. ประเทศสหราชอาณาจักร มีประชากร 20 ล้านคน และ 10. ประเทศเกาหลีเหนือ มีประชากร 18 ล้านคน (กรุงเทพมหานคร, 2567)

สถานทูตไทย ณ กรุงปักกิ่ง นำเสนอข้อมูลพื้นฐานไว้ว่าสาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นประเทศเอกราชในเอเชียตะวันออก และเป็นประเทศที่มีจำนวนประชากรมากที่สุดในโลก จำนวนประชากรทั้งหมดอยู่ที่ 1,425 ล้านคน มีระบบการปกครองแบบพรรคการเมืองเดียวโดยพรรคคอมมิวนิสต์จีน เมืองหลวงของประเทศตั้งอยู่ที่กรุงปักกิ่ง การปกครองในจีนแบ่งออกเป็น 22 มณฑล 5 เขตปกครองตนเอง 4 นครปกครองโดยตรง และ 2 เขตบริหารพิเศษ ได้แก่ ฮองกงและมาเก๊า ภายใต้เขตการปกครองเหล่านี้ มีประชากรจีนประมาณ 720 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 51 ไม่ได้ไม่นับถือศาสนา นอกจากนี้ จีนยังเป็นแหล่งกำเนิดของศาสนาขงจื้อและศาสนาเต๋า (Royal Thai Embassy, Beijing, 2565) และ MGR Online (2556) นำเสนอข้อมูลว่ารัฐบาลจีนภายใต้พรรคคอมมิวนิสต์ ซึ่งก่อตั้งขึ้นในปี 1949 (พ.ศ. 2492) ได้ประกาศจุดยืนไม่เชื่อถือในศาสนา รวมถึงทำการทำลายศาสนสถานต่าง ๆ ในช่วงการปฏิวัติวัฒนธรรมระหว่างปี 1967-1977 (พ.ศ. 2510 – 2520) ในปี 1978 (พ.ศ. 2521) รัฐบาลจีนได้เพิ่มสิทธิเสรีภาพในการนับถือศาสนาให้แก่ประชาชนตามมาตรา 36 ของรัฐธรรมนูญ และตั้งแต่กลางทศวรรษที่ 1980 จีนเริ่มมีโครงการฟื้นฟูศาสนสถานของพุทธและเต๋า รัฐบาลจีนยังสนับสนุนการประชุมชาวพุทธโลกในปี 2006 (พ.ศ. 2549) และการประชุมลัทธิเต๋าในปี 2007 (พ.ศ. 2550) เพราะเห็นว่าทั้งพุทธและเต๋าเป็นส่วนสำคัญในวัฒนธรรมจีน ปัจจุบันรัฐบาลจีนรับรองศาสนาหลัก 5 ศาสนา ได้แก่ พุทธ เต๋า อิสลาม คริสต์นิกายคาทอลิก และคริสตนิกายโปรเตสแตนต์ Ipdefenseforum (2020) นำเสนอข้อมูลว่านักวิจารณ์ได้ยืนยันแล้วว่า จีนดำเนินกิจกรรมต่อต้านศาสนาเพื่อรักษาอำนาจของตน “การละเมิดเสรีภาพทางศาสนาของจีนภายในประเทศขัดแย้งอย่างสิ้นเชิงกับบรรทัดฐานด้านสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศที่องค์การสหประชาชาติยอมรับ” นางเอนอสและนางเกา ได้เขียนลงในเนชั่นแนลรีวิว “นอกจากนี้ การปกป้องเสรีภาพทางศาสนายังเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการต่อต้านแผนการที่จีนและรัฐบาลที่มีความคิดคล้ายคลึงกัน

วางแผนเพื่อรวมและเพิ่มอำนาจของพวกตน ซึ่งเกี่ยวข้องกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่รุนแรงพอ ๆ กับการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์และอาชญากรรมต่อมนุษยชาติ” เพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างหลักศาสนาและการปกครองของพรรคคอมมิวนิสต์จีน PPTV Online (2566) โดยอ้างอิงแหล่งข่าวจากฮิวแมนไรท์วอช (HRW) พบว่ารัฐบาลจีนได้ “จัดการ” มัสยิดอิสลามเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะใน 3 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2563-2566) มีการปิดมัสยิดในมณฑลหนึ่งเสียไปแล้วกว่า 1,300 แห่ง ทางกรีนได้ปิดหรือปรับเปลี่ยนมัสยิดหลายร้อยแห่งในพื้นที่ทางตอนเหนือที่มีประชากรมุสลิมหนาแน่นที่สุดรองจากซินเจียง การดำเนินการนี้ถือเป็นส่วนหนึ่งของการควบคุมศาสนาและชนกลุ่มน้อยในจีนอย่างเข้มงวด นับตั้งแต่ปี 2016 (พ.ศ. 2559) ประธานาธิบดีสี จิ้นผิงได้เรียกร้องให้มีการ “ล้างบาง” ศาสนาในจีน ทำให้การเปลี่ยนแปลงศาสนสถานอิสลามเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว และรุนแรง MGR Online (2566) รายงานว่า ฮิวแมนไรท์วอช (HRW) ได้ใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (A.I) วิเคราะห์ภาพถ่ายดาวเทียมเพื่อตรวจสอบการรื้อถอนมัสยิดในหมู่บ้านสองแห่งของมณฑลหนึ่งเสีย พบว่าในระหว่างปี 2019-2021 (พ.ศ. 2562-2564) มัสยิดทั้งหมด 7 แห่งในพื้นที่ ถูกถอดโดมและห่ออะซานออกหมด และมีอาคาร 4 แห่งที่ถูกเปลี่ยนวัตถุประสงค์อย่างมีนัยสำคัญ รวมถึง 3 แห่งที่ถูกทุบทำลาย และอีกแห่งที่ห้องสำหรับการชำระล้างถูกทำลายไป การทำลายห้องชำระล้างนี้ถือเป็นวิธีที่ช่วยยับยั้งไม่ให้อาสาสมัครใช้ในการประกอบศาสนกิจได้อย่างสมบูรณ์ นางมายาหวัง (Mrs. Maya Wang) รักษาการผู้อำนวยการฝ่ายจีนขององค์การเฝ้าระวังสิทธิมนุษยชน (Human Rights Watch) กล่าวว่า “การปิด ทำลาย และเปลี่ยนแปลงวัตถุประสงค์ของมัสยิดเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของความพยายามอย่างเป็นระบบในการควบคุมการปฏิบัติศาสนกิจของศาสนาอิสลามในประเทศจีน”

สำนักข่าวซินหัวประจำประเทศไทย ได้รายงานถ้อยแถลงของโฆษกรัฐบาลจีนได้ชี้แจงว่า “ประชาชนทุกกลุ่มชาติพันธุ์ในจีนมีสิทธิเสรีภาพในการนับถือศาสนาอย่างเต็มที่ตามที่กฎหมายกำหนด จีนมีนโยบายคุ้มครองเสรีภาพในศาสนาเช่นเดียวกับประเทศอื่นๆ และดำเนินการบริหารจัดการศาสนกิจตามกฎหมาย เรามีความมุ่งมั่นที่จะต่อต้านลัทธิหัวรุนแรงทางศาสนา โดยที่กิจกรรมทางศาสนาอันเป็นปกติของประชาชนยังคงได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายและธรรมเนียมปฏิบัติของพวกเขา” (Xinhua Thai, 2020)

การวิเคราะห์การรื้อถอนมัสยิดในหนึ่งเสียและกานซูประเทศจีน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายของรัฐบาลจีนที่เรียกว่า “การรวมมัสยิด” ได้ก่อให้เกิดความกังวลเกี่ยวกับเสรีภาพทางศาสนา การปฏิบัติตามนโยบายนี้ มีเป้าหมายเพื่อลดจำนวนมัสยิดและทำให้สัดส่วนสถาปัตยกรรมของมัสยิดสอดคล้องกับสุนทรียศาสตร์ของจีน ขณะเดียวกันก็เพิ่มการควบคุมจากรัฐบาลพรรคคอมมิวนิสต์จีนต่อการปฏิบัติทางศาสนาโดยประชากรชาวมุสลิมซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หลักในพื้นที่เหล่านี้ได้รับผลกระทบอย่างมาก แม้ว่ารัฐบาลจีนจะอ้างว่าเป็นความพยายามในการ “รวมมัสยิด” เพื่อความปลอดภัยและมาตรฐานที่เหมาะสม แต่ผู้วิจารณ์และผู้ที่อยู่วนนอกประเทศจีนกลับมองว่ามันเป็นการพยายามลดทอนการปฏิบัติศาสนกิจและการละเมิดเสรีภาพทางศาสนาของประชากรชาวมุสลิม นโยบายนี้ไม่เพียงแต่ทำให้มัสยิดถูกปิดและรื้อถอนเท่านั้นแต่ยังรวมถึงการเอาองค์ประกอบสถาปัตยกรรมอิสลามดั้งเดิม เช่น โดมและมินาเรต ออกไปด้วย

เหตุผลที่รัฐบาลจีนให้ไว้คือการเชื่อมโยงกับการต่อต้านการเผยแพร่แนวคิดที่สุดโต่งทางศาสนาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต โดยมีการควบคุมทางการเมืองและวัฒนธรรมให้เป็นไปตามนโยบายพรรคคอมมิวนิสต์จีน

ซึ่งการกระทำเหล่านี้ได้ก่อให้เกิดการขัดแย้งกับองค์กรสิทธิมนุษยชนและต่างประเทศ เพื่อแก้ไขความขัดแย้งและหาทางออก จึงมีการวิเคราะห์เพื่อเคารพเสรีภาพทางศาสนาและปกป้องวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อย และมีการดำเนินการจากองค์กรระดับโลก เช่น สหประชาชาติ เป็นสิ่งที่จำเป็นในการให้รัฐบาลจีนรักษาสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนมุสลิมในพื้นที่เหล่านี้เป็นเรื่องสำคัญ เนื่องจากการ รื้อถอนมัสยิดมีผลกระทบอย่างมากต่อสังคมและวัฒนธรรมของประชากรที่ได้รับผลกระทบ จึงวิเคราะห์เสนอแนวทางการแก้ไขความขัดแย้งกรณีการรื้อถอนมัสยิดในหนิงเซียและกานซูประเทศจีน ดังต่อไปนี้

แนวทางการแก้ไขความขัดแย้งกรณีการรื้อถอนมัสยิดในหนิงเซียและกานซูประเทศจีน

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ (2566) ให้ความหมาย ทฤษฎีการพิจารณาด้านจริยธรรม (Theory Of Justice View Of Ethics) คือ ผู้ทำการตัดสินใจต้องค้นหาหลักแห่งจริยธรรม กฎระเบียบ ความเสมอภาค และความยุติธรรม และความขัดแย้งดังกล่าวนี้สามารถถูกจัดการให้อยู่ในระดับที่เหมาะสมได้โดยแนวคิดการจัดการความขัดแย้งของ โทมัสและคิลแมนน์ (Thomas and Kilmann) ของวรัญญา กลัวผิด (2560) วิทยานิพนธ์ เรื่องการจัดการความขัดแย้งที่ส่งผลต่อการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของ บมจ.ธนาคารกรุงไทย สังกัดพื้นที่กลุ่มเครือข่ายภาคกลาง พบว่าเครื่องมือที่ใช้วัดสไตล์การจัดการความขัดแย้งของบุคคลแบบจำลองนี้ แบ่งการจัดการความขัดแย้งออกเป็น 4 รูปแบบตามแนวแกนสองแนวคือ การรักษาผลประโยชน์ยืนยันทนเอง (Assertiveness) และความร่วมมือ (Cooperativeness) ได้แก่ 1) การหลีกเลี่ยง (Avoiding) มีลักษณะเป็นการไม่เข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ไขความขัดแย้ง ทั้งในแง่ของการรักษาผลประโยชน์ยืนยันทนเองและความร่วมมือ มักเกิดขึ้นเมื่อบุคคลพยายามหลีกเลี่ยงความขัดแย้งโดยไม่พยายามแก้ไขหรือเผชิญหน้ากับปัญหา 2) การประนีประนอม (Compromising) เป็นการแก้ไขความขัดแย้งโดยแต่ละฝ่ายยอมลดสิ่งที่ต้องการลงมาเล็กน้อย เพื่อให้ได้ทางออกที่ยอมรับได้ แม้ว่าจะไม่เป็นที่พอใจสูงสุด แต่ก็ช่วยให้เกิดการยอมรับและลดความตึงเครียด 3) การเอาชนะ (Competing) เน้นการรักษาผลประโยชน์ยืนยันทนเองมากกว่า โดยไม่คำนึงถึงความร่วมมือจากอีกฝ่าย มักเกิดขึ้นเมื่อบุคคลต้องการชนะหรือบรรลุเป้าหมายของตนเอง แม้ว่าจะต้องเสียความสัมพันธ์หรือความรู้สึกดีต่อกันไป และ 4) การร่วมมือ (Collaborating) มุ่งเน้นการรักษาผลประโยชน์ยืนยันทนเองและความร่วมมือไป พร้อมกันโดยทั้งสองฝ่ายจะร่วมมือกันหาแนวทางที่ทำให้ทั้งสองฝ่ายพอใจ เป็นวิธีการที่ดีที่สุดในการแก้ไขความขัดแย้งในระยะยาว สถานการณ์ทางการแก้ไขความขัดแย้งกรณีการรื้อถอนมัสยิดในหนิงเซียและกานซูประเทศจีน จึงนำเสนอด้วยวิธีจัดการแก้ไขความขัดแย้งแบบการร่วมมือ (Collaborating) เนื่องจากจะได้ผลลัพธ์ดังต่อไปนี้

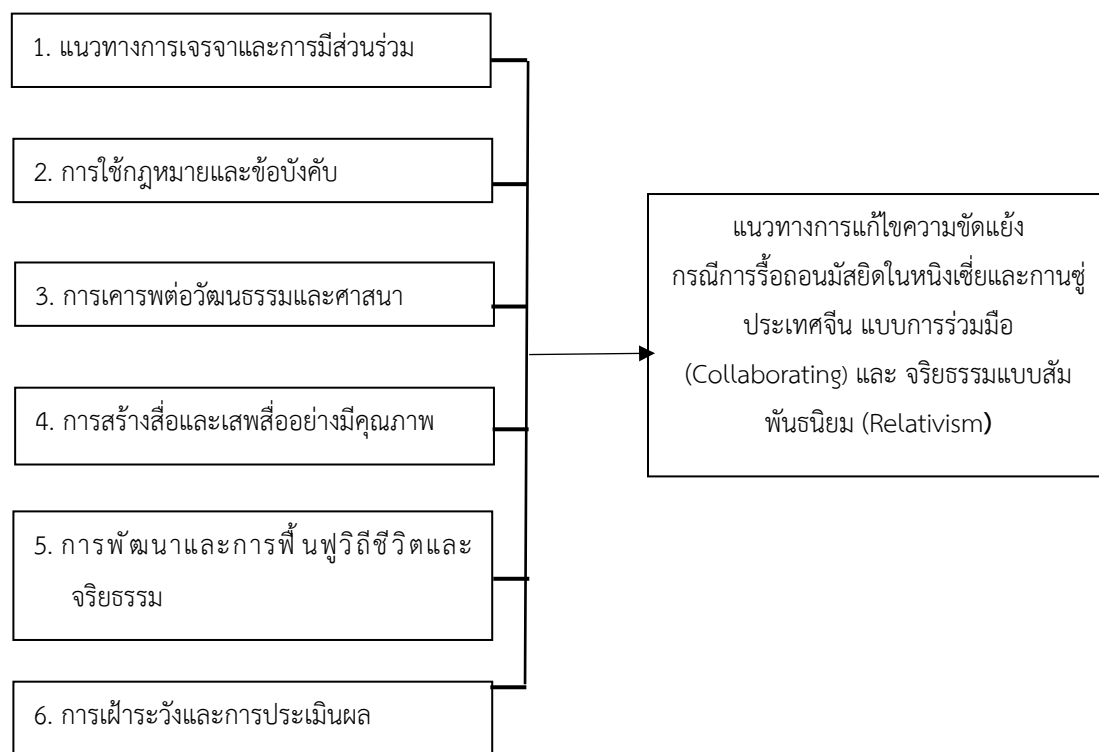
1. การเคารพสิทธิทางศาสนาและวัฒนธรรม การดำเนินการตามแบบการร่วมมือสามารถช่วยให้เกิดความเข้าใจในความต้องการและความกังวลของชุมชนมุสลิมในพื้นที่ ซึ่งมีความสำคัญต่อการรักษาสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมและศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่การรื้อถอนมัสยิดเป็นการละเมิดสิทธิในการปฏิบัติศาสนา การร่วมมือจะช่วยให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการหาทางออกที่เคารพสิทธิของทุกคน

2. การเจรจาและการหาข้อตกลงร่วม การดำเนินการตามแบบการร่วมมือสามารถช่วยให้ภาครัฐและชุมชนสามารถพูดคุยและเจรจาในทางที่สันติ เพื่อลดความขัดแย้งและหาวิธีที่สามารถตอบสนองความต้องการทั้งสองฝ่ายได้ เช่น การปรับปรุงการออกแบบมัสยิดให้อยู่ในกรอบกฎหมายหรือมาตรฐานสถาปัตยกรรมเงินของรัฐบาลโดยไม่ทำลายอัตลักษณ์ของมัสยิด

3. ผลประโยชน์ระยะยาว การดำเนินการตามแบบการร่วมมือจะช่วยลดความตึงเครียดและเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างรัฐและชุมชนที่มีความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรม โดยมีโอกาสในการสร้างความเข้าใจร่วมกันและสร้างสันติภาพในระยะยาว

หลักฐานสำคัญที่สนับสนุนการใช้แบบการร่วมมือ ได้แก่ รายงานจากองค์กรสิทธิมนุษยชนที่ชี้ให้เห็นถึงผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรมจากการรื้อถอนมัสยิดและการกระทำของรัฐบาลจีนที่ถูกมองว่าเป็นการละเมิดสิทธิทางศาสนา ดังนั้นการดำเนินการร่วมมือจึงเป็นทางเลือกที่สามารถให้ความเคารพต่อสิทธิและวัฒนธรรมที่แตกต่างได้อย่างยั่งยืน เป็นการตอบสนองความต้องการของตนเอง (การรักษาผลประโยชน์ยืนยันทนเอง) เช่น ปฏิบัติศาสนกิจอิสลามต่อไปอย่างราบรื่น และความพยายามในการตอบสนองความต้องการของสภาประชาชนพรรคคอมมิวนิสต์จีนในหนิงเซียและกานซู โดยทำให้ทั้งสองฝ่ายยังคงความร่วมมือกันทำให้ทั้งสองฝ่ายพอใจสูงสุดเพื่อลดความตึงเครียดและรุนแรง ชุมชนเหล่านี้ต้องยึดหลักการจริยธรรมแบบสัมพันธนิยม วรากรณ์ พูลสวัสดิ์ (2559) หนังสือจริยธรรมและทักษะชีวิต (Ethics and Life Skills) กล่าวถึงเกณฑ์ตัดสินจริยธรรมแบบสัมพันธนิยม คือ ความดีความชั่วไม่ตายตัวขึ้นอยู่กับสิ่งอื่นเป็นสิ่งที่กำหนด เช่น เวลา สถานที่ ดิน ฟ้าอากาศ สภาพแวดล้อม สภาพเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง เป็นต้น ย่อมมีส่วนในการกำหนดความดีความชั่ว ปัจจัยหรือเงื่อนไขที่เป็นสิ่งที่กำหนดดีชั่วมี 2 ปัจจัย คือ บุคคลและสังคม ดังนั้น ความดีความชั่วความถูกความผิดจึงขึ้นอยู่กับว่าบุคคลใดและสังคมไหนเป็นผู้ตัดสิน รูปแบบจริยธรรมแบบสัมพันธนิยมตรงข้ามกับค่าทางจริยธรรมแบบสิ่งสมบูรณ์ คือ มโนธรรม ตามลัทธิค่าน์ที่ถือว่าจริยธรรมแบบสิ่งสมบูรณ์ คือ ดีชั่วถูกผิดเป็นค่าทางศีลธรรมที่ตายตัวสากลไม่เปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะเป็นบุคคลสังคมหรือสภาพแวดล้อม ดังนั้นแบบจริยธรรม แบบสิ่งสมบูรณ์ ถ้าการกระทำใดเป็นการกระทำที่ดี จะกระทำที่ไหนเมื่อไหร่ย่อมต้องเป็นการกระทำที่ดีเสมอ ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามสิ่งใด และค่าน์ไม่เห็นด้วยกับแบบประโยชน์นิยมที่ถือผลของการกระทำเป็นเกณฑ์การตัดสินความดีความชั่วเพราะประโยชน์ไม่ได้เป็นสิ่งตายตัวเปลี่ยนแปลงไปตามเวลาและสิ่งแวดล้อม จึงวิเคราะห์จริยธรรมแบบสัมพันธนิยม(Relativism) และจริยธรรมสิ่งสมบูรณ์ (Absolutism) เป็นสองแนวคิดที่แตกต่างกันในด้านจริยธรรมและศีลธรรม การจัดการความขัดแย้งแบบการร่วมมือนี้ชาวจีนมุสลิมหนิงเซียและกานซู มีการยอมรับเลือกปฏิบัติความร่วมมือสร้างจริยธรรมแบบสัมพันธนิยม เป็นหลักศีลธรรมหรือจริยธรรมไม่มีข้อกำหนดที่แน่นอนและเป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับวัฒนธรรม สังคม ประสบการณ์ส่วนบุคคล กฎหมาย ระเบียบกฎเกณฑ์ นโยบายการปกครอง หรือสถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งหมายความว่า สิ่งที่ถูกหรือผิดในมุมมองของจริยธรรมอาจแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคลหรือสังคมของหนิงเซียและกานซู ข้อดีของจริยธรรมแบบสัมพันธ นิยม คือ ชาวจีนมุสลิมหนิงเซียและกานซู เกิดการสร้างการยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน และเปิดกว้างและไม่ตัดสินหรือบังคับให้คนอื่นปฏิบัติตามมาตรฐานเดียวกันเพื่อลดภาวะความขัดแย้งและการบังคับใช้มาตรฐานที่ไม่สอดคล้องกับบริบทที่แตกต่างกัน ข้อเสียของ

จริยธรรมแบบสัมพัทธนิยม คือ อาจส่งผลให้ไม่สามารถวิพากษ์วิจารณ์การกระทำที่ไม่ถูกต้องได้หากมองจากมุมมองของวัฒนธรรมหนึ่ง สรุปการจัดการความขัดแย้งแบบการร่วมมือมีชาวจีนมุสลิมหนึ่งเซียและกานซูให้การยอมรับการสร้างจริยธรรมแบบสัมพัทธนิยมจะสำเร็จงดงามได้จะต้องมีปัจจัยมาสนับสนุนหรือมีปัจจัยแนวทางต่างๆ มาสนับสนุนแบบการร่วมมือและจริยธรรมแบบสัมพัทธนิยมด้วยปัจจัยสำคัญดังต่อไปนี้

ภาพที่ 1 แนวทางการแก้ไขความขัดแย้งแบบการร่วมมือ (Collaborating) และจริยธรรมแบบสัมพัทธนิยม (Relativism)

แนวทางการเจรจาและการมีส่วนร่วมของชุมชนหรือชนกลุ่มน้อยชาวจีนมุสลิมหนึ่งเซียและกานซูเพื่อแก้ไขความขัดแย้งการรื้อถอนมัสยิดของประเทศจีน แบบการร่วมมือ (Collaborating) มีการผ่านกระบวนการแก้ไขปัญหาและการตัดสินใจ (Problem & Decision Making) จากเจ้าหน้าที่การปกครองระดับมณฑล/เขตปกครองตนเอง/นครปกครองโดยตรง/เขตบริหารพิเศษ ของพรรคคอมมิวนิสต์จีนร่วมกับสมาคมอิสลามจีน จึงเป็นการแก้ไขความขัดแย้งการรื้อถอนมัสยิดในพื้นที่มณฑลหนึ่งเซียและกานซูของประเทศจีนในระดับการจัดการความขัดแย้งแบบการร่วมมือ (Collaborating) PPTV Online (2566) ให้ข้อมูลจำนวนการรื้อถอน โดยการรื้อถอนมัสยิด จำนวน 1,300 มัสยิด มีอัตราร้อยละ 3.33 ประเทศจีนมีมัสยิดมากกว่า 39,000 แห่ง คิดเป็นนัยสำคัญทางสถิติ 0.0333 จึงเป็นจำนวนที่น้อยมากเมื่อเทียบกับการตอบสนองความต้องการของชาวจีนมุสลิมและความต้องการของเจ้าหน้าที่ปกครองหนึ่งเซียและกานซู รัฐบาลจีนได้ดำเนินการรื้อถอนโดมและหอคอย (minarets) ของมัสยิดหลายแห่งแล้วปรับเปลี่ยนโครงสร้างให้มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมแบบจีนแทน นอกจากนี้ ยังมีการปิดหรือรื้อถอนมัสยิดที่ถูกลมองว่าไม่สอดคล้องกับนโยบายของรัฐ เพื่อสร้างเป็น

มัสยิดแบบสถาปัตยกรรมแบบจีน (พัทธนย์ กิจชัยนุกูล, 2563) การรื้อถอนโดมและหอ อะซาน (minarets) รวมถึงการปรับเปลี่ยนโครงสร้างมัสยิดให้เป็นสถาปัตยกรรมแบบจีน เป็นส่วนหนึ่งของนโยบาย "ซินหัวฮว่า" (Sinicization) เพื่อเน้นความเป็นเอกภาพของชาติ มีผลกระทบต่อชุมชนมุสลิม จึงควรใช้การสื่อสารมวลชนในการเผยแพร่ข้อมูลเชิงบวกและสนับสนุนความเข้าใจระหว่างวัฒนธรรมจริยธรรมแบบ สัมพันธ์นิยม

การใช้กฎหมายและข้อบังคับ มีข้อกำหนดหรือระเบียบการปกครองของประเทศจีนให้สอดคล้องถูกต้องตรงกับใบอนุญาตการก่อสร้างกับรูปแบบสถาปัตยกรรมจีนและวัฒนธรรมจีน ตามนโยบายการปกครองประเทศ ของ สี จิ้นผิง ประธานาธิบดีจีนและพรรคคอมมิวนิสต์จีน (CCP) MGR Online (2566) มัสยิดที่มีสถาปัตยกรรมจีนและวัฒนธรรมจีน พัทธนย์ กิจชัยนุกูล (20 มกราคม 2020) ให้ข้อมูลคือ มัสยิดซงเจียง (Songjiang Mosque). เมืองเซี่ยงไฮ้ มัสยิดหวายเซิง (Huaisheng Mosque) เมืองกว่างโจว มัสยิดใหญ่แห่งซีอาน (The Great Mosque of Xi'an) มณฑลซีอาน ปรากฏการณ์นี้จึงทำให้ประชาชนจีนมุสลิมของหนึ่งเซียะและกานชู่ มีการปรับกระบวนทัศน์แบบผสมกลมกลืนเป็นหนึ่งเดียวกับอำนาจรัฐ สุชาติ เศรษฐมาลินี (2550) กล่าวถึงการตัดสินใจไม่ก่อความรุนแรง โดยการผสมกลมกลืนเข้ากับสังคมและอำนาจการปกครองของรัฐได้อย่างแนบสนิทจนเป็นเนื้อเดียวกันกับนโยบายพรรคคอมมิวนิสต์จีน จึงมีการตัดสินใจไม่ใช้ความรุนแรงโดยชุมชนมุสลิมเลือกที่จะปรับตัวโดยหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าเพื่อรักษาความสงบสุขและความสัมพันธ์ที่ดีกับภาครัฐ โดยให้ความร่วมมือการปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยการบริหารกิจการทางศาสนา (Regulations on Religious Affairs) ซึ่งมีบทบัญญัติที่ระบุถึงการควบคุมการก่อสร้างและผังเมือง และการบริหารจัดการสถานที่ทางศาสนาโดยมุ่งเน้นให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมจีน

การเคารพต่อวัฒนธรรมและศาสนาของชนกลุ่มน้อยมุสลิม ความขัดแย้งการรื้อถอนมัสยิดไปค้นคว้า คัมภีร์ของศาสนาอิสลาม ได้แก่ คัมภีร์อัลกุรอานและคัม ภีร์หะดีษ หลักธรรมของศาสนาอิสลาม ประกอบด้วยหลักศรัทธา 6 ประการ หลักปฏิบัติ 5 ประการ และจริยธรรมที่เป็นข้อควรเว้น ข้อห้าม และข้อควรปฏิบัติสำหรับมุสลิม และสัญลักษณ์ของศาสนาอิสลาม ดนัย ไชยโยธา (2552) ศาสนาอิสลามไม่ได้กำหนดสถาปัตยกรรมการสร้างมัสยิดของอิสลาม หรือหลักศาสนาอิสลามไม่ได้กำหนดการสร้างมัสยิดต้องเป็นสถาปัตยกรรมรูปแบบตายตัว จึงให้ความเป็นอิสระในการสร้างซ่อมบำรุงรื้อถอนหรือการตรวจสอบการขอใบอนุญาตให้เป็นไปตามสถาปัตยกรรมและวัฒนธรรมของประเทศนั้น ตัวอย่างมัสยิดซงเจียง (Songjiang Mosque) เมืองเซี่ยงไฮ้ เป็นต้น ดังนั้นเพื่อไม่ให้เกิดความรุนแรงหรือการเป็นศัตรูกันระหว่างเจ้าหน้าที่ปกครองพรรคคอมมิวนิสต์ประเทศจีนกับประชาชนจีนมุสลิม อีกทั้งประชาชนจีนมุสลิมยังให้ความไว้วางใจมีการรวมตัวกันจัดตั้งสมาคมอิสลามแห่งประเทศไทย เพื่อเข้าร่วมเป็นสมาชิกของสภาประชาชนระดับต่างๆ ทุกระดับตามนโยบายการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม ของรัฐบาลพรรคคอมมิวนิสต์จีนโดยการนำของ สี จิ้นผิง ประธานาธิบดีประชาชนจีน ที่ให้ความสำคัญกับการสร้างสถาปัตยกรรมแบบจีนและวัฒนธรรมจีน นอกจากนี้ การเคารพต่อวัฒนธรรมและศาสนาอื่น สาธารณรัฐประชาชนจีน Royal Thai Embassy, Beijing (2565) และ Jack PK (2567) ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนมีชนเผ่า จำนวน 56 ชนเผ่า มีผู้นับถือศาสนา 720 ล้านคน และมีผู้นับถือศาสนา เป็นการนับถือศาสนาพุทธ มีการนับถือศาสนาอิสลามและวัชรยาน โดยนับถือปนไปกับลัทธิขงจื้อและลัทธิเต๋า กว่า 300 ล้านคนนับถือศาสนาอิสลามกว่า 11 ล้านคน และนับถือ

ศาสนาคริสต์ 5.2 ล้านคน รัฐบาลจีนโดยพรรคคอมมิวนิสต์เริ่มผ่อนคลายนโยบายด้านความเชื่อทางศาสนา รัชชี ฮั่นโสภา (1980) กล่าวถึงการรับรอง “เสรีภาพในการนับถือศาสนา” แก่ประชาชนชนจีนไว้ในมาตราที่ 36 ของรัฐธรรมนูญฉบับปี 1978 ปัจจุบันรัฐบาลจีนให้การรับรองศาสนาทั้ง 5 ได้แก่ พุทธ, เต๋า, อิสลาม, คริสต์ นิกายคาทอลิก และคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ และ เสรีภาพในการนับถือศาสนาเป็นนโยบายถาวรและนโยบาย พื้นฐานของพรรคคอมมิวนิสต์และรัฐบาลของประชาชน นโยบายนี้จะคงอยู่ตราบเท่าที่ยังคงมีผู้นับถือศาสนา อยู่ในประเทศจีน (Royal Thai Embassy, Beijing, 2565) มุลินีโครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน (13 สิงหาคม 2566) ประชาชนจีนมุสลิมมีหลักปฏิบัติ 5 ประการเป็นหลักปฏิบัติพื้นฐานของศาสนาอิสลาม การปฏิบัติศาสนกิจเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตประจำวันของมุสลิมมีอยู่ 5 ข้อ ดังนี้ 1) การนมาซ (ละหมาด) เป็นการแสดงความเคารพต่อพระผู้เป็นเจ้าวันละ 5 เวลา คือ เวลาย่ำรุ่ง ก่อนตะวันตกแสง (อัลซุบ ฮี) เวลาตะวันตกล้อย (อัลดุฮรี) เวลาบ่าย (อัลอซริ) เวลาพลบค่ำ (อัลมักริบ) และเวลากลางคืน (อัลอิฮาอ) 2) การถือศีลอด คือ การเว้นจากการดื่ม กิน และการร่วมสังวาส ตั้งแต่รุ่งสางจนพลบค่ำ ตลอดจนละเว้นความ คิดร้าย วาจาหยาบคาย นิินทาผู้อื่นการแสดงความรัก โกรธ ความโลภ ความหลงต่างๆ เป็นการฝึกจิตใจให้มีความ อดทน และรู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การถือศีลอดนี้ กระทำในเดือนรอมฎอน โดยนับเดือนตามจันทรคติ (พ.ศ. 2538 ตรงกับเดือนกุมภาพันธ์) เป็นเวลาหนึ่งเดือน ผู้ที่ได้รับการยกเว้น คือ ผู้ทำงานหนัก คนชรา คนเจ็บ เด็ก หญิงมีครรภ์ แม่ลูกอ่อน 3) การบำเพ็ญฮัจญ์ คือ การเดินทางไปบำเพ็ญศาสนกิจ ที่นครมักกะฮ์ ประเทศ ซาอุดีอาระเบีย 4) การจ่ายซะกาต การจ่ายทาน เป็นการจ่ายตามศาสนบัญญัติ จากที่มีเกินจำเป็นในครอบครัว ทั้งทรัพย์สินเงินทองและอาหาร เพื่อให้แก่คนยากจน คนขัดสนต่างๆ ซึ่งมีกำหนดไว้อย่างชัดเจนว่า จะต้องจ่าย ในอัตราเท่าใดของรายได้ของแต่ละคน และ 5) วัฒนธรรมการดำเนินชีวิตของมุสลิม จะต้องผูกพันอยู่กับความ ศรัทธาในพระผู้เป็นเจ้า และปฏิบัติตามบทบัญญัติของศาสนา ตั้งแต่การทำพิธีนมาซในตอนรุ่งเช้า เมื่อตื่นนอน จนมาซครั้งที่ 5 เมื่อก่อนเข้านอน ในการรับประทานอาหาร หรือปฏิบัติงาน การปฏิบัติตนต่อสมาชิกใน ครอบครัว หรือเพื่อนฝูง ต้องทำตามกฎเกณฑ์ที่ศาสนาได้กำหนดไว้ชาวมุสลิมเชื่อว่า อิสลามเป็นศาสนาที่พระผู้ เป็นเจ้า (อัลลอฮ) ทรงบัญญัติแก่ นบี (ศาสดา) เพื่อสั่งสอนมนุษย์ ตั้งแต่มีโลกมนุษย์มา โดยมี นบีมุฮัมมัด เป็นน บีองค์สุดท้ายอิสลาม มีความหมายว่า การนอบน้อมตน ตามพระประสงค์พระผู้เป็นเจ้า ที่มุ่งให้มนุษย์ทำความ ดี และละเว้นความชั่ว ตามหลักการที่พระองค์ทรงสั่งสอนทางศาสดา ประชาชนจีนมุสลิมหนึ่งเซี่ยและกานซู่ เป็นส่วนหนึ่งในสังคมประเทศจีน จึงสามารถปฏิบัติศาสนกิจของศาสนาอิสลามทั้ง 5 ประการดังกล่าวข้างต้น ได้อย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วยไม่บกพร่องแต่อย่างใด และการสนองความต้องการของเจ้าหน้าที่การปกครองห นึ่งเซี่ยและชาติพันธุ์กับชาวจีนมุสลิม จึงใช้การจัดการความขัดแย้งแบบการร่วมมือ (Collaborating) เพื่อการ เคารพต่อวัฒนธรรมและศาสนาของชนกลุ่มน้อยจีนมุสลิมซึ่งจะไม่เกิดความรุนแรงและก้าวร้าว

การสร้างและเสฟสื่ออย่างมีคุณภาพด้วยเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ ผ่านเว็บไซต์ หรือแอปพลิเคชัน เช่น Youtube, หรือ Video มองได้เป็น 2 มุมมอง คือ 1. มุมมองการสร้างความขัดแย้งและนำมาซึ่งความ รุนแรงหรือก้าวร้าว 2. มุมมองการสร้างความเข้าใจและสันติสุข ดังภาพต่อไปนี้ การรื้อถอนทุบมัสยิด (โดม) ในประเทศจีน การรื้อเสาเสาของมัสยิดในประเทศจีน การรื้อถอนมัสยิดนับพันแห่งในประเทศจีน การ สัมภาษณ์การรื้อถอนมัสยิดจีน ภาพถ่ายทางอากาศ ปี2554 มีอาคารทรงสี่เหลี่ยมล้อมด้วยรั้ว และภาพถ่าย

ทางอากาศ ปี พ.ศ. 2563 เป็นโครงสร้างใหญ่มีแนวต้นไม้รอบๆ EP 772 (2566), MGR Online (2556), Video (2567), PPTV Online (2566), Khaosod Online (2563), Youtube (2566) และ Xinhuaathai (2020) ให้ข้อมูลว่าจีนปฏิเสธกรณีสหรัฐอเมริกาอ้างว่ามีการบังคับซื้อถ่านมัสยิด

Video การรื้อถอนมัสยิด(โตม)ในประเทศจีน
<https://drive.google.com/drive/home>

Video การรื้อเสาสีเสาของมัสยิดในประเทศจีน
<https://drive.google.com/drive/home>

การรื้อถอนมัสยิดนับพันแห่งในประเทศจีน
EP772 (พฤศจิกายน 2566)

เห็นด้วยไหมกับการรื้อถอน มัสยิด วัด และโบสถ์ ในจีน
Youtube (พฤศจิกายน 2566)

ภาพถ่ายทางอากาศ ปี2554
มีอาคารทรงสี่เหลี่ยมล้อมด้วยรั้ว

Khaosod Online (26 กันยายน 2563)

ภาพถ่ายทางอากาศ ปี พ.ศ. 2563
เป็นโครงสร้างใหญ่มีแนวต้นไม้รอบๆ

Khaosod Online (26 กันยายน 2563).

การสร้างสื่อและเสฟสื่อด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศปัญญาประดิษฐ์ โดยเฉพาะมีการสัมภาษณ์ผู้เสฟสื่อจากผู้สร้างสื่อโซเชียล เพื่อให้มีการสื่อภาพและเสียงแสดงความคิดเห็นต่างๆ นานา ดังนั้นผู้สร้างสื่อและผู้เสฟสื่อต้องระมัดระวัง ต้องคำนึงถึงความรู้ความเข้าใจสานเสวนาของศาสนิกสัมพันธ์อย่างถูกต้องในคำสอนของศาสนา โดยการสร้างทัศนสาร พิศิษฐ์ ขวาลธวัช และสมควร กวียะ (2547) บุคลากรทุกคนถือว่าเป็นสื่อบุคคล หรือนักสื่อสารขององค์กร (Corporate Communicator) ควรจะต้องเพิ่มพูนคุณสมบัติให้ขยายครอบคลุมทุกบริเวณของศักยภาพมนุษย์ที่สามารถนำมาสร้างเสริมประสิทธิภาพและส่งเสริมสมรรถภาพการผลิต (Productivity) ได้แก่ 1) ความมีคุณธรรมและจริยธรรม (Morality) 2) ความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกับส่วนรวม (Unity) 3) ปัญญาแห่งจิตวิญญาณ (Spiritual intelligence) หรือการเน้นคุณค่าความเป็นมนุษย์ของตนเองและความสัมพันธ์เชิงบวกกับธรรมชาติแวดล้อม OM 4) ปัญญาความคิดด้านการงานสร้างสรรค์ (Creative talents) สามารถสร้างนวัตกรรม (Innovation) หรือประดิษฐ์กรรม (Invention) 5) ความมานะบากบั่นฝ่าฟันอุปสรรค (Adversity) 6) ความคิดเชิงบวกต่อตนเองต่อองค์กรและต่อทุกสิ่งทุกอย่างซึ่งอาจเรียกว่า ความรัก (Love) 7) ญาณทัศน์ (Intuition) หรือความสามารถในการค้นพบสิ่งที่ดีมีคุณค่าโดยบังเอิญ (Serendipity) ดังเช่น อาร์คิมิดีสพบสูตรคำนวณปริมาตรที่รู้จักกันดีในคำอุทาน “ยูเรกา” (eureka) ซึ่งเป็นภาษากรีกที่แปลว่า “ข้าพบแล้ว” ปัจจุบันประเทศจีนเป็นผู้ที่มีชื่อเสียงลำดับต้นๆ ของโลกด้านการสร้างและเสฟใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (A.I) Wealth (2565) ทำความรู้จัก '8 บริษัทเทคโนโลยีจีนคือ Guangdong HybriBio Biotech, Tongwei Solar, DaAn Gene, GigaDevice Semiconductor (Beijing), Yangzhou Yangjie Electronic Technology, Beijing Wantai Biological Pharmacy, Guangzhou Tinci Materials Technology และ Goertek ดังนั้น การใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (A.I) ด้วยผู้สร้างสื่อและผู้เสฟสื่อทั้งในประเทศจีนหรือต่างประเทศ ปัจจุบันเข้ามาอยู่ในโทรศัพท์มือถือที่ทำให้ทุกคนต้องใช้อย่างระมัดระวัง อย่าตกเป็นเครื่องมือสร้างการแตกแยกทำให้ตนเองครอบครวัและสังคมเดือดร้อน เพราะปัจจุบันทุกคนเป็นทั้งผู้สร้างสื่อและเสฟสื่อผ่านการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ การรื้อถอนมัสยิดในหนึ่งเซียและกานชู่จึงต้องมีพฤติกรรมด้วยคุณสมบัติทั้ง 7 ข้อดังกล่าวข้างต้น เพื่อสามารถสร้างเป็นนวัตกรรมที่ต่อยอดอย่างยั่งยืน เป็นการสร้างสื่อและเสฟสื่อการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศปัญญาประดิษฐ์ อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อเข้าไปจัดการความขัดแย้งแบบการร่วมมือ (Collaborating) ทั้งภายในหนึ่งเซียและกานชู่และภายนอกประเทศ

การพัฒนาและฟื้นฟูวิถีชีวิตและจริยธรรมของชาวจีนมุสลิมในหนึ่งเซียและกานชู่และชาติพันธุ์จีนจึงต้องนำการดำเนินชีวิตและจริยธรรม (Ethics and Life Skill) มาสัมพันธ์อย่างลงตัวเนื่องจากมีความแตกต่างกันในสังคมจีนและศาสนา (Difference Of Beliefs and Society) จึงต้องมีการใช้ชีวิตอยู่กับความแตกต่างให้ได้อย่างปกติสุข ชีวิตและจริยธรรมมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ชีวิตแปลว่าความเป็นอยู่ ความเป็นอยู่อย่าง ประเสริฐจะเกิดขึ้นได้ต้องมีจริยธรรมเป็นเครื่องมือในการพัฒนา แนวคิดเกี่ยวกับชีวิตนั้นมีทัศนะที่แตกต่างกันตามพื้นฐานและวิธีคิด เช่น วิธีคิดทางวิทยาศาสตร์ถือว่าชีวิตคือส่วนที่เป็นร่างกายหรือการรวมตัวกันของเซลล์ ในทางปรัชญามีแนวคิดแบ่งออกเป็น 3 แนวคิด คือ สสารนิยมถือว่าชีวิตคือสสารที่ประกอบกันเป็นร่างกาย จิตนิยมถือว่าชีวิตคือจิตวิญญาณ ส่วนธรรมชาตินิยมนั้นถือว่าชีวิตคือร่างกายและจิต ในทางศาสนามีความเห็นที่ต่างกันเป็น 2 แนวคิดคือ เทวนิยมเชื่อว่าพระเจ้าสร้างโลกและชีวิต เช่น ศาสนาคริสต์และ

อิสลาม และอเทวนิยม ไม่เชื่อว่าพระเจ้าสร้างโลกและชีวิต ชีวิตเกิดขึ้นจากเหตุปัจจัยและเป็นไปตามกฎธรรมชาติ เช่น ศาสนาพุทธ แต่อย่างไรก็ตามทุกศาสนาเชื่อว่ามนุษย์มีจิตวิญญาณ การศึกษาเรื่องจริยธรรมเป็นการศึกษาเรื่องสิ่งที่ควรประพฤติของมนุษย์ การเรียนรู้เกี่ยวกับชีวิตและจริยธรรมทำให้มีโลกทัศน์ที่กว้างไกลและยอมรับความแตกต่างทางความคิดได้ อีกทั้งทำให้เข้าใจระบบความเป็นไปของชีวิตตามแนวคิดต่างๆ สอดคล้องกับ พุทธทาสภิกขุ (2561) ศาสนาในทัศนะของท่านพุทธทาส เสนอว่าที่ศาสนาต่างกันเพราะเราสนใจภาษาคนในศาสนาทั้งหลาย แต่ถ้าเราอ่านคัมภีร์ศาสนาผ่านภาษาธรรม เราจะไม่เห็นความแตกต่างและขัดแย้งระหว่างศาสนา พุทธทาสภิกขุ (2560) อริยสัจจากพระโอษฐ์ เสนอว่า การเข้าใจชีวิตมนุษย์และมนุษย์ที่ชีวิตตกอยู่ภายใต้กฎอริยสัจก็คือมนุษย์ทุกคนไม่จำกัดเชื้อชาติและศาสนา คนที่ไม่นับถือศาสนาก็มีชีวิตที่ตกอยู่ภายใต้กฎอริยสัจ ดังนั้นชาวจีนมุสลิม สถานการณ์การรื้อถอนมัสยิดหนิงเซียและกานชู่จึงทำให้จีนมุสลิมเข้าใจในการดำเนินชีวิตและจริยธรรมในสังคมจีนที่มีความแตกต่างทางความเชื่อและศาสนาได้เป็นอย่างดี เมื่อมีสถานการณ์ขัดแย้งจึงเข้าใจได้ง่ายอย่างถ่องแท้สามารถจัดการความขัดแย้งแบบร่วมมือ ศิริพร ดาบเพชร (2565) และ อิศรา ศานติศาสน์ (2556) เสนองานวิจัยที่สอดคล้องกันว่าการอยู่ร่วมกันระหว่างชนกลุ่มน้อยที่ต้องอยู่ร่วมกับคนกลุ่มใหญ่ในประเทศของตนได้ โดยการใช้ประโยชน์จากการมีวัฒนธรรมร่วมกันที่หนิงเซียและกานชู่ก็ควรมีการพัฒนาความเชื่อที่นำไปสู่การสมานฉันท์ แสวงจุดร่วมและ สงวนจุดต่าง เกี่ยวข้องกับการอยู่ร่วมกันโดยมีการใช้ชีวิตอย่างมีความสุข รังษิ อ้นโสภา (2521) พบว่า อารยธรรมจีนท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรมของศาสนาหรือลัทธิ ภาษา ชาติพันธุ์ และการปกครองแบบคอมมิวนิสต์จีน เป็นต้น ดังนั้นการจะใช้ชีวิตอย่างราบรื่นไม่มีการต่อต้านอย่างรุนแรงและอยู่อย่างปกติสุขของชาวจีนมุสลิมหนิงเซียและกานชู่จึงใช้แนวการพัฒนาและการฟื้นฟูการดำเนินชีวิตและจริยธรรมของชาวจีนมุสลิมอย่างเท่าเทียมกันและมีคุณค่าเหมือนกับประชาชนจีนของศาสนาอื่น ๆ

การเฝ้าระวังและการประเมินผลโดยรัฐบาลจีน ภายใต้การปกครองของพรรคคอมมิวนิสต์จีน มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากประเทศอื่น ๆ โดยเฉพาะในด้านการควบคุมและการจัดการข้อมูล นโยบายเหล่านี้มีความซับซ้อนและครอบคลุมหลายด้าน ทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ดังนี้ 1. มีระบบเฝ้าระวังด้วยเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (A.I) การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล จีนมีระบบเฝ้าระวังที่ก้าวหน้าที่สุดในโลกโดยใช้เทคโนโลยีอย่างกล้องวงจรปิด (CCTV) ที่มีการใช้เทคโนโลยีจดจำใบหน้า (Facial Recognition) และการตรวจสอบข้อมูลดิจิทัลผ่านอินเทอร์เน็ตและโซเชียลมีเดีย การรวบรวมข้อมูล: รัฐบาลจีนใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชาชนผ่านแอปพลิเคชันออนไลน์ต่างๆ รวมถึงการตรวจสอบการสื่อสารทางดิจิทัล การใช้บัตรประชาชนอิเล็กทรอนิกส์ และระบบเครดิตสังคม (Social Credit System) บริษัทยักษ์ใหญ่ที่มีชื่อเสียงของจีนไปถึงสหรัฐอเมริกายึดครองตลาดเทคโนโลยีดิจิทัล องค์การทรัพย์สินทางปัญญาแห่งโลก” หรือ “ไวโป” (WIPO) เปิดข้อมูล “สิทธิบัตรปัญญาประดิษฐ์” องค์การทรัพย์สินทางปัญญาแห่งโลก” หรือ “ไวโป” (WIPO) หรือ เอไอ โดยเฉพาะ “เอไอรู้สร้าง” หรือที่เรียกกันว่า “เจเนอเรทีฟ เอไอ” (Generative AI : GenAI) ที่กำลังกลายเป็นเทคโนโลยีสำคัญพลิกโฉมโลกและธุรกิจ ข้อมูลเดือน เม.ย.2567 พบว่า “จีน” เป็นประเทศที่ครองสิทธิบัตร GenAI มากที่สุดหรือที่เรียกกันว่า “เจเนอเรทีฟ เอไอ” (Generative AI : GenAI) ที่กำลังกลายเป็นเทคโนโลยีสำคัญพลิกโฉมโลกและธุรกิจ ข้อมูลเดือน เม.ย.2567 พบว่า “จีน” เป็นประเทศที่ครองสิทธิบัตร

GenAI มากที่สุด (กรุงเทพธุรกิจ 20 สิงหาคม 2567) 2. มีระบบการประเมินผลและการควบคุมสื่อและประชาชนจีน คือ ระบบคะแนนเครดิตสังคม ระบบนี้ใช้ในการประเมินพฤติกรรมและความน่าเชื่อถือของประชาชน โดยคะแนนที่ได้จะมีผลต่อการเข้าถึงบริการสาธารณะ สิทธิพิเศษ และแม้กระทั่งการเดินทาง และระบบการควบคุมสื่อ รัฐบาลจีนมีการควบคุมสื่ออย่างเข้มงวด ทั้งสื่อโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และสื่อออนไลน์ เพื่อควบคุมการเผยแพร่ข้อมูลที่อาจจะขัดแย้งกับนโยบายของรัฐ ภายใต้การปกครองของประธานาธิบดี สี จิ้นผิง พรรคคอมมิวนิสต์จีนยังคงเพิ่มความเข้มงวดมากยิ่งขึ้นในการควบคุมและตรวจสอบสื่อและอินเทอร์เน็ตในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2562 สำนักงานควบคุมดูแลสื่อแห่งกรมประชาสัมพันธ์กลางของพรรคคอมมิวนิสต์จีนกล่าวว่า สมาชิกสื่อทุกคนในจีนต้องได้รับการฝึกอบรมและการทดสอบผ่านแอปฯ ที่นายสีแนะนำในเดือนมกราคม พ.ศ. 2562 เพื่อควบคุมพลเมืองจีนพันล้านคน รวมถึงเจ้าหน้าที่รัฐและครูผู้สอน (Ipdefenseforum, 12 กันยายน 2019) 3 การประเมินผลและการลงโทษ 2 ข้อ คือ 1) การลงโทษทางสังคม ประชาชนจีนที่มีพฤติกรรมไม่เหมาะสมหรือฝ่าฝืนกฎระเบียบของรัฐจะถูกลงโทษผ่านการลดคะแนนในระบบเครดิตสังคม (Social Credit System) ซึ่งอาจส่งผลต่อการเข้าถึงสิทธิและโอกาสต่าง ๆ ในสังคม และ 2) การจำกัดสิทธิเสรีภาพ การแสดงออกที่ขัดแย้งก้าวร้าวกับรัฐอาจส่งผลให้ถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพในการเดินทาง การทำงาน หรือการศึกษา ประเทศสหรัฐอเมริกา กล่าววิจารณ์แผนการของจีนในการใช้ระบบความน่าเชื่อถือทางสังคมด้วยระบบเครดิตสังคม (Social Credit System) ซึ่งหลายฝ่ายมองว่าเป็นความพยายามของทางการจีนในการเข้าสอดส่องและควบคุมวิถีชีวิตในทุกแง่มุมของประชาชน (Reality Check, 2018) โดยสรุปแนวทางดังกล่าวนี้ ทำให้ชาวจีนมุสลิมที่หิญาเบียและกานชู่รวมทั้งประชาชนจีนทุกคนตกอยู่ภายใต้การควบคุมของระบบเฝ้าระวังด้วยเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (A.I) ผ่านการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลที่ทันสมัย มีระบบการประเมินผลและการควบคุมสื่อและประชาชนจีน ด้วยการผ่านระบบคะแนนเครดิตสังคมและระบบการควบคุมสื่อ และมีการประเมินผลและการลงโทษสำหรับคนที่ฝ่าฝืนกฎระเบียบ/นโยบายหรือสร้างความขัดแย้งกับแนวทางการปกครองของพรรคคอมมิวนิสต์จีน สุรพล พรหมกุล (2564) กล่าวถึงโครงสร้างพรรคคอมมิวนิสต์จีน ประกอบด้วย เลขาธิการพรรค คณะกรรมการประจำกรมการเมือง คณะกรรมการกรมการเมือง คณะกรรมการกลาง ผู้แทนสมาชิกพรรค และสมาชิกพรรคทั่วประเทศ ประชาชนจีนเป็นสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ โดยมีการปกครองประกอบด้วย คณะกรรมการถาวรโปลิตบูโร คณะกรรมการโปลิบูโร คณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีน และสภาประชาชนแห่งชาติ ทำหน้าที่เป็นสภานิติบัญญัติของสาธารณรัฐประชาชนจีน สำหรับอำนาจการบริหารการปกครองสูงสุด คือ คณะกรรมการถาวรโปลิตบูโร จำนวน 7 คน คือ นายสี จิ้นผิง ประธานาธิบดีและเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์จีน นายหลี่ เค่อเฉียง นายกรัฐมนตรี นายหลี่ จ้านซู่ ผู้อำนวยการพรรคคอมมิวนิสต์และประธานสภาความมั่นคงแห่งชาติ นายหวาง หยาง รองนายกรัฐมนตรี นายหวัง อี้หนิง นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ของพรรคคอมมิวนิสต์ นายจ้าว เหลาจี้ กรรมการปฏิรูปเศรษฐกิจ และนายหาน เจิ้ง เลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์สาขาเซี่ยงไฮ้ โดยประชาชนจีนทุกคนต้องสังกัดพรรคคอมมิวนิสต์และปฏิบัติตามกฎระเบียบตามระบบประเมินผลและการควบคุมสื่อเพื่อเป็นหลักการป้องกันปัญหาความขัดแย้งก้าวร้าวภายในประเทศจีน ดังนั้น ระบบการเฝ้าระวังและการประเมินผลของรัฐบาลจีนเป็นกลยุทธ์ที่ซับซ้อนและครอบคลุมหลายด้าน โดยเน้นการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

ปัญญาประดิษฐ์ เพื่อสร้างความสงบเรียบร้อยในสังคม แม้ว่าจะช่วยลดความขัดแย้ง แต่ก็ส่งผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพและความเป็นส่วนตัวของประชาชน โดยเฉพาะชาวจีนมุสลิมในหนิงเซียและกานชู่ที่ต้องปรับตัวในระบบที่เข้มงวดและเน้นความเป็นหนึ่งเดียวของชาติ การวางนโยบายในอนาคตจึงควรคำนึงถึงความสมดุลระหว่างความมั่นคงของรัฐและสิทธิเสรีภาพของประชาชน.

สรุป

แนวทางการแก้ไขความขัดแย้งการรื้อถอนมัสยิดในหนิงเซียและกานชู่ประเทศจีน มีแนวทาง 6 ประการ กล่าวคือ แนวทางการเจรจาและการมีส่วนร่วมของชุมชน การใช้กฎหมายและข้อบังคับ การเคารพต่อวัฒนธรรมและศาสนาของชนกลุ่มน้อยมุสลิม การสร้างและเสถียรภาพอย่างมีคุณภาพ การพัฒนาและฟื้นฟูวิถีชีวิตและจริยธรรม และ การเฝ้าระวังและการประเมินผลโดยรัฐบาลจีน แนวทางทั้งหมดนี้จะใช้เป็นแนวทางเพื่อการศึกษาการจัดการความขัดแย้งแบบร่วมมือที่มาจากจากสถานการณ์โลกปัจจุบันของความแตกต่างทางวัฒนธรรมและศาสนาของประเทศ 193 ประเทศทั่วโลก

บรรณานุกรม

- กรุงเทพธุรกิจ. (20 สิงหาคม 2567). จีน ครองแชมป์สิทธิบัตร Gen AI 'เทนเซ็นต์' ยักษ์อินเทอร์เน็ต มีมากที่สุด. สืบค้น 15 กรกฎาคม 2567 จาก <https://www.bangkokbiznews.com/tech/gadget/1140966>
- กรุงเทพธุรกิจ. (8 ธันวาคม 2567). ทำไมคนยุคนี้ไม่นับถือศาสนา? ผลสำรวจชี้คนทั่วโลก “ไม่มีศาสนา” มากขึ้น. สืบค้น 10 กรกฎาคม 2567 จาก <https://www.bangkokbiznews.com/lifestyle/1002732>
- ดนัย ไชยโยธา. (2552). *กระบวนการเกิดนิกายศาสนา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ โอ เอส พริ้นติ้ง เฮาส์.
- พัทธดนย์ กิจชัยนุกูล. (20 มกราคม 2020). *Songjiang Mosque มัสยิดขงเจียงศาสนสถานอิสลามเก่าแก่ในปารีสแห่งบูรพา จุดบรรจบระหว่างศิลปะจีนกับศิลปะอิสลาม และอนุสรณ์สถานทางประวัติศาสตร์และโบราณวัตถุทางวัฒนธรรมเซี่ยงไฮ้*. สืบค้น 15 กรกฎาคม 2567 จาก <https://readthecloud.co/songjiang-mosque-shanghai/SongjiangMosque>
- พิศิษฐ์ ขวาลาวัช และสมควร กวียะ. (2547). *การประชาสัมพันธ์ใหม่*. กรุงเทพฯ: โอ เอส พริ้นติ้ง เฮาส์.
- พุทธทาสภิกขุ. (2560). *อริยสัจจากพระโอษฐ์*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา สถาบันบันลือธรรม ศูนย์หนังสือพระพุทธานุสา.
- พุทธทาสภิกขุ. (2561). *ศาสนาในทัศนะของท่านพุทธทาส*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา สถาบันบันลือธรรม.
- มูลนิธิโครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน. (13 สิงหาคม 2566). *ศาสนาอิสลาม*. สืบค้น 20 กรกฎาคม 2567 จาก <https://www.saranukromthai.or.th/sub/book/book.php?book=20&chap=1&page=t20-1-infodetail05.html>
- รังษี อันโสภา. (1980). ศาสนาในประเทศคอมมิวนิสต์จีน. *วารสารรัฐสภาและวารสารมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี*. 5(1), 35-43.

- รังษิ อ้นโสภา. (2521). *อารยธรรมจีน*. สงขลา: สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา.
- วรัญญา กลัวผิด. (2560). *การจัดการความขัดแย้งที่ส่งผลต่อการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของ บมจ. ธนาคารกรุงไทย สังกัดพื้นที่กลุ่มเครือข่ายภาคกลาง*. วิทยานิพนธ์ บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วรากรณ์ พูลสวัสดิ์. (2559). *จริยธรรมและทักษะชีวิต (Ethics and Life Skills)*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์
- ศิริพร ดาบเพชร. (2565). *การจัดการความขัดแย้งในจีน: กรณีมุสลิมอยู่กู่ในซินเจียง*. วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ. (2566). *ศัพท์การบริหารธุรกิจ*. กรุงเทพฯ: บริษัทดวงกลมสมัย จำกัด.
- สุชาติ เศรษฐมาลินี. (2550). *การปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ของชาวมุสลิมยูนนานในภาคเหนือของประเทศไทย*. *วารสารทางวิชาการ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*. 19(2), 23-58.
- สุรพล พรหมกุล. (2564). *การเมืองแนวสังคมนิยมเชิงสร้างสรรค์*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อิสรา ศานติศาสน์. (2556). *การมีวิถีชีวิตร่วมกันของชนต่างศาสนา วัฒนธรรมและชาติพันธุ์ในกลุ่มประเทศอาเซียน*. งานวิจัย สกว (TRF) ศูนย์นโยบายโลกมุสลิม คณะเศรษฐศาสตร์: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- EP772. (พฤศจิกายน 2566). *จีนสั่งปิด-รื้อถอน มัสยิดนับพันแห่ง*. สืบค้น 10 กรกฎาคม 2567 จาก <https://www.youtube.com/watch?v=ovC44Tr6wWo&t=126s>
- Ipdefenseforum. (12 กันยายน 2019). *จีนกวาดล้างการควบคุมสื่อผ่านแอปฯ*. สืบค้น 15 กรกฎาคม 2567 จาก <https://ipdefenseforum.com/th/2019/09/จีนกวาดล้างการควบคุมสื่อ ผ่านแอปฯ>
- Ipdefenseforum. (13 ธันวาคม 2020). *พรรคคอมมิวนิสต์จีนปราบปรามเสรีภาพทางศาสนาอย่างรุนแรงขึ้น*. สืบค้น 10 กรกฎาคม 2567 จาก <https://ipdefenseforum.com/th/2020/12/พรรคคอมมิวนิสต์จีนปราบปราม>
- Jack, P.K. (2567). *e-book, 193 ประเทศทั่วโลก ความรู้รอบตัว รวบรวมรายชื่อ ประเทศทั้งหมด ทั่วโลก*. สืบค้น 10 กรกฎาคม 2567 จาก <https://www.ookbee.com/shop/book/c181c771-1e67-4d61-92de-e647b160209f/193-ประเทศทั่วโลก>
- Khaosod Online. (26 กันยายน 2563). สืบค้น สืบค้น 10 กรกฎาคม 2567 จาก https://www.khaosod.co.th/newspaper/Newspaper-Inside-pages/news_4989692
- MGR Online. (25 พฤษภาคม 2556). *ผลสำรวจเผย “จีน” มีประชากรที่ไม่เชื่อในพระเจ้ามากที่สุดในโลก*. สืบค้น 10 กรกฎาคม 2567 จาก <https://mgronline.com/around/detail/9560000062687>
- MGR Online. (27 พฤศจิกายน 2566). *ฮิวแมนไรท์วอชแฉ “ปักกิ่ง” สั่งปิด-ทำลาย “มัสยิด” หลายร้อยแห่ง เลิกไปไกลนอกเขตซินเจียง*. สืบค้น 10 กรกฎาคม 2567 จาก <https://mgronline.com/around/detail/9660000106274>
- PPTV Online. (22 พฤศจิกายน 2566). *กลุ่มสิทธิมนุษยชนแฉ ทหารจีนสั่งปิด-รื้อถอนมัสยิดนับพันแห่ง*. สืบค้น 10 กรกฎาคม 2567 จาก pptvhd36.com/news/ต่างประเทศ/210926

- Reality Check, BBC News. (19 ตุลาคม 2018). *Social Credit* เครื่องมือควบคุมชีวิตประชาชนเต็มรูปแบบของรัฐบาลจีน. สืบค้น 10 กรกฎาคม 2567 จาก <https://www.bbc.com/thai /international-45904774>
- Royal Thai Embassy, Beijing. (2565). *ภาพรวมของประเทศจีน*. สืบค้น 20 กรกฎาคม 2567 จาก <http://thaiembbeij.org/th/republic-of-china/overview-of-china/>
- Video. (10 กรกฎาคม 2567). *เห็นด้วยหรือไม่กับการสั่งรื้อสิ่งทุบมัลลิตประเทศจีนนับพันแห่ง*. สืบค้น 20 กรกฎาคม 2567 จาก https://drive.google.com/file/d/177nWzdD7zvO5zEQ2MZ4ErLW3EWnCAjwb/view?usp=drive_link
- Video. (10 กรกฎาคม 2567). *การทุบโดมมัลลิต*. สืบค้น 25 กรกฎาคม 2567 จาก <https://drive.google.com/drive/home>
- Wealth, J. (4 พฤศจิกายน 2565). *ทำความรู้จัก '8 บริษัทเทคโนโลยีจีน' นำลงทุน*. สืบค้น 12 กรกฎาคม 2567 จาก <https://blog.jittawealth.com/post/8-top-chinese-technology-company>
- Xinhuathai. (18 กรกฎาคม 2020). *จีนปฏิเสธกรณีสหรัฐฯ อ้างมีการ “บังคับรื้อถอนมัลลิต” ในซินเจียง*. สืบค้น 10 กรกฎาคม 2567 จาก https://www.xinhuathai.com/high/123533_20200718
- Youtube. (15 พฤศจิกายน 2566). *จีนสั่งปิด - รื้อถอน มัลลิตนับพันแห่ง*. สืบค้น 18 กรกฎาคม 2567 จาก <https://www.youtube.com/watch?v=ovC44Tr6wWo&t=125s>
- Youtube. (พฤศจิกายน 2566). *เห็นด้วยไหม? กับการรื้อถอนมัลลิตวัดและโบสถ์ในจีน*. สืบค้น 10 กรกฎาคม 2567 จาก <https://www.youtube.com/watch?v=ckWL9dRvrKc>